

Roman Krawczyk

Podbój Kanaanu w świetle Księgi Jozuego : historia i wiara

Studia Warmińskie 49, 303-312

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Roman Krawczyk
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Podbój Kanaanu w świetle Księgi Jozuego. Historia i wiara

Słowa kluczowe: Jozue, podbój Kanaanu, kampanie wojenne, Jerycho, Gibeon, Galilea.

Key words: Joshua, conquest of Canaan, military campaigns, Jericho, Gibeon, Galilee.

Schlüsselworte: Josua, Landnahme Kanaans, Kriegskampagnen, Jericho, Gibeon, Galiläa.

Jozue – bohater Księgi Jozuego – jawi się w Biblii jako drugi Mojżesz, któremu ukazuje się Jahwe i zapewnia go, że będzie z nim tak, jak niegdyś był z Mojżeszem: *Jak byłem z Mojżeszem, tak będę z tobą, nie opuszczę cię ani porzucę* (Joz 1,5). Synowie Izraela będą słuchać Jozuego tak, jak niegdyś słuchali Mojżesza: *Jak posłuszni byliśmy we wszystkim Mojżeszowi, tak będziemy posłuszni i tobie* (Joz 1,17). Przekroczenie Jordanu pod wodzą Jozuego stanowi w zamyśle narratora paralelę do przejścia przez Morze Czerwone pod wodzą Mojżesza: *Izrael przeszedł przez ten Jordan jak po suchej ziemi [...] podobnie jak to uczynił Jahwe, wasz Bóg, z Morzem Czerwonym, które osuszył* (Joz 4,22-23). Intencja autora biblijnego przywołującego Mojżesza, jest jasna: postać i dzieło Jozuego są w księdze przedstawione na wzór Mojżesza: Jozue ma doprowadzić do końca dzieło Mojżesza, a więc zdobyć dla Izraela ziemię obiecaną.

Księga Jozuego dzieli się na dwie części: 1-12 i 13-24. Część pierwsza opisuje zdobywanie Ziemi Obiecanej (Joz 1,1-12,24). Właśnie ta część Księgi Jozuego będzie przedmiotem naszych analiz. Opisy zdobywania poszczególnych miast i obszarów Kanaanu noszą znamiona tekstów historycznych; wyszczególnione są nazwy, liczby, przebieg operacji wojskowych oraz ich efekty. Tymczasem badania archeologiczne nie potwierdzają relacji ksiąg biblijnych

o błyskawicznym podboju Kanaanu przez Izraelitów w XIII w., większość badaczy i egzegetów odrzuca dosłowne interpretacje biblijnych tekstów o podboju Kanaanu, ponieważ – jak uważają – opowieści te powstały dużo później, niż same wydarzenia przez te opowieści opisywane. Jak interpretować tę niezgodność opisów biblijnych z opiniami badaczy opartych na wynikach badań archeologicznych i analizach egzegetycznych? Aby odpowiedzieć na te pytania dokonamy najpierw analizy głównych kampanii wojennych Jozuego (I), a następnie podejmiemy próbę ich interpretacji w świetle danych archeologicznych (II).

1. Kampanie wojenne Jozuego

Podbój Kanaanu przez Jozuego rozpoczyna się od zdobywania Jerycha. Rejon, w którym było położone to miasto miał istotne znaczenie strategiczne; dzięki obfitości wody i rozwiniętemu rolnictwu stanowił niejako bazę zaopatrzenia w żywność i wodę, a stąd i naturalny przystanek przed dalszą drogą w głąb Palestyny. Przed przystąpieniem do zdobywania miasta – za tekstem biblijnym – Jozue wysłał dwóch szpiegów w celu rozpoznania terenu *Idźcie i obejrzyjcie okolice Jerycha* (Joz 2,1). Wysłañcy zatrzymali się w domu nierządnic Rachab (Joz 2,1-21; 6,17.22). Król Jerycha dowiedział się o szpiegach Jozuego, dlatego wysłał posłańców wprost do domu Rachab (Joz 2,1-5). Ta jednak zdołała szpiegów ukryć, a następnie odprawić ich do Jozuego¹. Misja rozpoznawcza (zakończona oceną: *Jahwe oddał cały ten kraj w nasze ręce*: Joz 2,24) pozwoliła Jozuemu zdobyć miasto. Samo zdobywanie miasta ma w relacji biblijnej cechy raczej sakralnej procesji niż akcji militarnej. Zaczyna się ona od cudownego przejścia przez Jordan: *Skoro tylko stopy kapłanów niosących Arkę Jahwe², Pana całej ziemi, staną w wodzie Jordanu, odziera się wody Jordanu płynące z góry i staną się jak jeden wał* (Joz 3,13). Cud z wodą jest tym bardziej spektakularny, że następuje w chwili, gdy Jordan toczył swoje wezbrane wody. Tekst mówi bowiem o wiośnie, a o tej porze roku rzeka przybiera ze względu na topnienie śniegów na Hermonie i nie można się przez nią przeprawić³. Zgodnie z obietnicą szpiegów, po zdobyciu miasta Jozue

¹ Według Józefa Flawiusza (Antiq. 5.1.2), szpiegów odeszli nieujawnieni i zdołali obejrzyć całe miasto sprawdzając, gdzie wały są mocne, a gdzie słabe. Sprawdzili też wały, którymi mogłoby wejść wojsko.

² M. Filipiak, *Arka Przymierza i Namiot Spotkania – najstarsza świątynia Starego Testamentu*, Poznańskie Studia Teologiczne 1972, s. 211–220.

³ M.N. Puerto, *Księga Jozuego, Sędziów i Rut*, tłum. P. Rak, Kraków 1999, s. 53.

darował – życie nierządniczy Rachab i jej rodzinie (Joz 6,25). Rachab jest w tym opowiadaniu przedstawiona jako jedna z największych bohaterki Biblii. Jej rola w zdobyciu Jerycha ma walor teologiczny: ona, że to Bóg Izraela dał im tę krainę i dlatego odważyła się ukryć wysłanników Jozuego i okłamać ludzi swego króla⁴.

Według relacji Księgi Jozuego mury Jerycha runęły w cudowny sposób. W konflikcie z tą wersją pozostaje archeologia: w czasie podbojów Jozuego na miejscu Jerycha nie było warownego miasta, nie ma też żadnych śladów zniszczeń pochodzących z XIII w.⁵ „Jerycho w tamtych czasach ani nie było zamieszkałe ani, co za tym idzie, nie miało murów” – pisze Mercedes Navarro Puerto⁶. Opis wyprawy wojennej Jozuego zdobywającego Jerycho wydaje się więc być późniejszą relacją przypominającą działania wojenne króla Jozjasza.

Po zburzeniu Jerycha następnym celem ekspansji Jozuego było zdobycie miasta Aj (Ha-ai = „Ruina”). Podobnie jak poprzednio, opowieść zaczyna się od wysłania szpiegów: *Jozue wysłał mężów z Jerycha do Aj [...] i rzekł im: „Idźcie w góry i wybadajcie tę okolice”* (Joz 7,2). Wysłańcy wrócili z dobrymi wiadomościami: *„Niech nie wyrusza cały lud [...] Nie trudź całego ludu, bo ich tam jest niewiele”* (Joz 7,3). Misje wywiadowcze nie zawsze kończą się sukcesem – tak było i tym razem. W rezultacie wojsko Jozuego poniosło klęskę (Joz 7,5). Jednak Biblia tłumaczy tę porażkę nie względami militarnymi, lecz teologicznymi: klęska była karą Bożą za to, że Akan przywłaszczył sobie łup wojenny, który był obłożony klątwą (Joz 7,11). Dopiero po ukamienowaniu Akana i spaleniu jego dobytku, zdobycie Aj stało się możliwe. Autor biblijny opisuje szczegółowo złożony plan wojenny Jozuego polegający na wprowadzeniu obrońców Aj w błąd za pomocą pozorowanej ucieczki wojsk Jozuego (Joz 8,5-22). Po zdobyciu miasta Aj, zostało ono spalone, mieszkańcy zabici, a król Aj powieszony na drzewie, następnie zaś pogrzebany pod wielkim stosem kamieni (Joz 8,29).

Po zdobyciu Aj Jozue zbudował na górze ołtarz, wypisał na kamieniach kopię Prawa danego Izraelowi przez Mojżesza, a następnie odczytał je całemu ludowi zgromadzonemu na dolinie między górą Ebal a górą Garizim, lud zaś zobowiązał się do jego przestrzegania (Joz 8,30-35)⁷.

⁴ W Nowym Testamencie Rachab jest wymieniona trzykrotnie: w Hbr 11,31 jako przykład wiary, w Jk 2,25 jako usprawiedliwiona swym uczynkiem i w Mt 1,5 wśród przodków Jezusa.

⁵ R.M. Sheldon, *Szpiedzy, wywiady i tajne służby*, tłum. I. Sawicka, Warszawa 2007, s. 52–54.

⁶ M.N. Puerto, *Księga Jozuego...*, s. 73.

⁷ J. S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje*, Kraków 1998, s. 75; idem, *Mojżesz i jego religia*, Kraków 1996; S. Gądecki, *Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu*, Gniezno 1992; S. Gacek, *Księga Jozuego*, Tarnów 1993; idem, *Autor Księgi Jozuego*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 37 (1984), s. 35–41.

Podobnie jak w przypadku Jerycha, archeologia nie potwierdza wersji biblijnej o zdobyciu Aj. W końcu XIII w. tego miasta nie było – znajdowały się tu tylko ruiny miasta, które zostało zburzone prawie tysiąc lat przed przybyciem tu Izraelitów. Ruiny te pozostawały przez większą część dziejów Izraela, stąd nazwa: Ha' ai – „Ruina”. Cały opis zdobywania miasta nie ma waloru historycznego, jest rodzajem opisu etiologicznego, który ma wskazać ostateczne źródło sukcesów Izraela – jest nim stała, sięgająca odległej przeszłości opieka Jahwe nad ludem wybranym. Jeśli opis może mieć pewne walory historyczne, to mogą one polegać jedynie na tym, że autor biblijny – opisując zdobycie miasta – wzbogacił go o pewne epizody historyczne zaczerpnięte z późniejszych wojen toczonych przez króla Jozjasza w VII w.

Kolejna kampania wojenna Jozuego dotyczy zdobywania Gibeonu. Mieszkańcy Gibeonu⁸, oblegani przez Amorytów, zwrócili się z prośbą o pomoc do Jozuego: *Mieszkańcy Gibeonu posłali prośbę do Jozuego do obozu w Gilgal: „Nie cofaj swej ręki od sług twoich. Przybądź pośpiesznie do nas, uwolnij nas, ponieważ wszyscy królowie amoryccy, którzy mieszkają w górach, sprzymierzyli się przeciwko nam”* (Joz 10,6). Jozue postanowił przyjść Gibeonitom z pomocą i bezzwłocznie przystąpił do przygotowań do bitwy (Joz 10,7-8)⁹. Tekst biblijny nie mówi *expressis verbis* o wysłaniu zwiadowców, ale opis bitwy wyraźnie wskazuje, że wojska Jozuego pozostawały niezauważone przez wrogów, a on sam był świetnie zorientowany w topografii terenu, co wskazuje na wcześniejsze rozpoznanie. Wszystko to pozwoliło armii Jozuego całkowicie zaskoczyć przeciwników, w rezultacie wojska pięciu królów Południa (królowie amoryccy) zostały rozbite, a oni sami zabici i powieszani *na pięciu drzewach, na których wisieli aż do wieczora* (Joz 10,26). W ten sposób zostały zdobyte miasta Południa, z których na uwagę zasługuje szczególnie Hebron.

Opis zwycięstwa Jozuego i jego armii ma wymiar przede wszystkim teologiczny. Było ono możliwe dzięki opiece Jahwe, co sugeruje kontekst. Oto Jozue wezwany na pomoc znajdował się jeszcze w Gilgal. Odległość około trzydziestu kilometrów pokonał w ciągu sześciu lub siedmiu godzin i o świcie zaatakował wrogów oblegających Gibeon. Po natarciu Jozuego na nieprzyjaciół *Jahwe napenił ich strachem na sam widok Izraela i zadał im wielką klęskę pod Gibeonem* (Joz 10,10). W końcowej scenie bitwy autor biblijny jeszcze raz podkreśla pomoc Jahwe: *Jahwe zrzucił na nich z nieba ogromne kamienie aż*

⁸ Gibeon to dzisiejsza El-Dżib, osiem kilometrów na północny zachód od Jerozolimy.

⁹ Joz 7,10-14; zob. J. Kudasiewicz, *Biblia. Historia. Nauka*, Kraków 1978, s. 49–52.

do Azeki, tak że wyginęli. I więcej ich zmarło wskutek kamieni gradowych, niż ich zginęło od miecza synów Izraela (Joz 10,11)¹⁰.

Relacja biblijna o zwycięskiej bitwie Izraela z koalicją pięciu królów amoryckich (Joz 10,5) kończy się poetyckim dodatkiem o zatrzymaniu słońca i księżyca¹¹: *aż pomścił się lud nad swymi wrogami* (Joz 10,13). Wzmianka o zatrzymaniu słońca i księżyca (cytat z *Księgi Sprawiedliwego*¹², starożytnej pieśni patriotycznej) jest poetyckim upiększeniem zwycięstwa opisanego w Joz 10,7-11¹³. Wzmianka ta w intencji autora biblijnego ma być przykładem boskiej interwencji po stronie Izraela. Słońce zatrzymało się, aby wydłużyć dzień i umożliwić Izraelitom zniszczenie całkowite wrogów¹⁴.

Archeologia nie potwierdza również i tej biblijnej relacji o bitwie pod Gibeonem¹⁵. Autor biblijny opisał ją z perspektywy współczesnych mu reáliów. Niektórzy autorzy uważają, że miał on na myśli nie tyle wojny króla Jozjasza, ile bitwę Dawida z Filistynami, prawie w tym samym miejscu. Opowieść o Gibeonitach i bitwie Jozuego jest, jak uważa Rose Mary Sheldon¹⁶ – „pozornie realistyczna, jednak opisany tu epizod jest fikcją niemającą nic wspólnego z późną epoką brązu”.

Ostatnim etapem podbojów Jozuego była Galilea. Naprzeciw wojskom Jozuego stanęli sprzymierzeni królowie północnej Palestyny na czele z Jabinem, królem Chasoru (Joz 11,1-5). Bitwa rozegrała się u wód Merom. Na niekorzyść Jozuego przemawiał fakt, że wojska kananejskie dysponowały bardzo nowoczesnym, jak na owe czasy sprzętem – oddziałami rydwanów: *Wyruszyli oni z całym swym wojskiem, ludem mnogim jak piasek na wybrzeżu morza i z olbrzymią ilością koni i rydwanów* (Joz 11,4). Dla Izraelitów jedyną szansą zwycięstwa była szybkość i dobry wywiad, dzięki któremu Jozue mógł wykorzystać element zaskoczenia. Gdy Kananejczycy szykowali się dopiero do ataku, wojsko Jozuego rozpoczęło uderzenie. Zarówno czas, jak i miejsce ataku przesądziły o wyniku bitwy: wybrane przez Jozuego miejsce nie nadawało się

¹⁰ Rose Mary Sheldon (*Szpiedzy...*, s. 58) podaje, że podczas ucieczki Amoryci zostali obrzuceni kamieniami przez mieszkańców Gibeonu; być może była to burza gradowa, zjawisko niezadkie w górach Judei.

¹¹ J. de Fraine, *De miracolo solari Josue*, Verbum Domini 28 (1950), s. 227–236.

¹² A. Tronina, *Księga Jaśar i jej ślady w Biblii Hebrajskiej*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 40 (1987), s. 186–190.

¹³ Podobnie kandytu Mojżesza (Wj 15) jest przedstawione w formie poetyckiej to, co w sposób epicki zostało opisane w Wj 14, a w Sdz 5 (=Pieśń Debory) to, co opisuje Sdz 4.

¹⁴ Opis wykazuje pewne podobieństwo do bitwy Saula z Filistynami w 1 Sm 14, gdzie Saul zabrania swoim ludziom jeść i pić przed zakończeniem walk. W pierwszym przypadku dzień zostaje wydłużony przez Boga, w drugim – bitwa zostaje wydłużona przez ludzi.

¹⁵ J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje*, s. 89–91.

do tego, by Kananejczycy mogli użyć rydwanów – co więcej, stanowiły one raczej obciążenie. Autor biblijny dołącza listę zwyciężonych królów, władców ziem na wschód i na zachód od Jordanu (Joz 11,15 – 12,24).

Po zwycięskiej bitwie Jozue przystąpił do zdobycia Chasoru (Joz 11,10-12) i innych miast północnej Palestyny (Joz 11,13-14). O ile jednak Chasor zostało całkowicie zniszczone, to miasta te nie zostały spalone; mieszkańcy zostali zabici, a ich dobytek podzielili Izraelici *pomiędzy siebie* (Joz 11,14). W zakończeniu opowieści (Joz 11,16-12,23) autor biblijny przedstawia pokonanie pozostałych królów kananejskich, dodając że pokonano: *wszystkich królów razem trzydziestu jeden* (Joz 12,24). Również opis pokonania królów północnej Palestyna pokazuje, że zarówno prowadzenie wojny, jaki i odniesione zwycięstwa wynikły ze szczegółowego rozeznania sił i planów nieprzyjaciół (aspekt historyczny) oraz (aspekt teologiczny) – z nakazu i opieki Jahwe: *Taki był zamiar Jahwe [...] jak rozkazał Jahwe Mojżeszowi* (Joz 11,20).

Opis podboju Galilei również nosi znamiona późniejszej redakcji. To, że autor biblijny wymienia Chasor jako miasto przewodzące antyizraelskiemu sojuszowi wynika prawdopodobnie z historycznej pamięci o prymacie tego miasta-państwa wśród innych miast kananejskich. Ze źródeł archeologicznych wynika, że zniszczenie Chasor i innych miast trwało dłużej niż stulecie, a przyczyny mogły być różne, takie jak najazd czy konflikty wewnętrzne. Nie było to jednak dzieło dokonane podczas jednej tylko kampanii wojennej.

Po zakończeniu kampanii wojennych Jozuego rozpoczyna się druga część Księgi Jozuego, która opowiada o podziale dopiero co zdobytej ziemi. Ziemia należy do całego Izraela, zanim należeć będzie do poszczególnych pokoleń: „I chociaż zostanie podzielona, to jednak powinna przeważać nad podziałem, nawet jeśli jest on konieczny ze względów organizacyjnych”¹⁷.

Trzeba jednak pamiętać, że wbrew temu, co mówią rozdziały 11 i 12 Księgi Jozuego, w czasach podboju Kanaanu Izraelici nie zdołali zawładnąć całym terytorium tego kraju. Na podstawie tej samej Księgi można stwierdzić, że nie zdobyli Jerozolimy (Joz 15,63), Aszdodu, Gatu i Ekronu (Joz 13,2n). Z Księgi Sędziów dowiadujemy się, że Kananejczycy utrzymali się w takich miastach jak Megiddo, Dor, Betszean, Gezer, Jibleam, Akko, Afik, Bet-Anat, Rechab i inne (Sdz 1,27-36).

¹⁶ R.M. Sheldon, *Szpiedzy...*, s. 59.

¹⁷ M.N. Puerto, *Księga Jozuego...*, s. 83.

2. Interpretacja kampanii wojennych Jozuego

Zasadniczy problem, jaki pojawia się przy analizie wypraw wojennych Jozuego – problem uzgodnienia danych archeologicznych z historią – sprowadza się do pytania: Jak właściwie interpretować teksty biblijne w dziedzinie historycznej? Księga przedstawia idealny, a nie realny obraz zdobycia Ziemi Obiecanej przez Jozuego. Idealizacja ta jednak nie przekreśla wartości historycznych zawartych w tej Księdze, choć należy je inaczej rozumieć niż ujmuje to dzisiejsza historiografia. Teologia i historia w tej Księdze są ze sobą ściśle związane. Nawet wtedy, gdy autor biblijny opisuje prawdziwe wydarzenie historyczne, drugorzędne są dla niego realia historyczne (daty, miejsca, chronologia), interesuje go przede wszystkim wymowa teologiczna wydarzenia, jego sens religijny¹⁸. W Księdze fakty historyczne przytaczane są w tym celu, aby pokrzepić i wzbudzić nadzieję i zaufanie do opieki Bożej nad ludem wybranym. Oznacza to, że historia jest dla autora biblijnego tylko środkiem wyrażania prawd religijnych, co nie oznacza, że jest dla niego środkiem całkowicie zmyślnym; trzeba pamiętać, że często biblijne dane etnograficzne, polityczne, kulturowe i religijne są całkowicie zgodne z dokumentami pozabiblijnymi¹⁹, ale nawet wtedy istotny dla autora biblijnego jest sens wychowawczy, budujący, religijny danego wydarzenia. Stąd w Biblii często prawdziwe fakty historyczne autor upiększa dodatkami zmyślnymi. I dlatego np. wyjście plemion izraelskich (lub raczej ich części) z Egiptu jest faktem historycznym, ale szczególnie, że wody morza rozstąpiły się i utworzyły jakoby jeden mur po obu stronach tak, że Izraelici przeszli suchą stopą, oceniamy jako dodatek literacki, upiększający zdarzenia pochodzące od późniejszego redaktora. Nieraz opowiadanie historyczne jest przedstawione w formie przypowieści, jak np. w tekście 2 Sm 12,1-5, gdzie karygodny uczynek Dawida z Uriaszem i jego żoną jest przedstawiony jako opowieść o bogaczu i biedaku. Innym razem fakt historyczny jest przedstawiony pod postacią innego obrazu biblijnego; np. upadek króla Tyru przedstawiony jest za pomocą opisu obrazu rajy i wygnania z niego (Ez 28,13-16).

Taka interpretacja biblijnych relacji historycznych pozwala właściwie rozumieć również treść Księgi Jozuego, w tym szczególnie opisów podboju Kanaanu. Historycznym tłem tekstów o podboju Kanaanu są polityczne i wojskowe realia epoki historycznej o wiele późniejszej, dokładnie wieku VII przed Chr. Plan podboju Kanaanu przez Jozuego odpowiada mianowicie historycz-

¹⁸ J. Frankowski, *Trudności historyczne Pisma świętego a rodzaje literackie*, Znak 21 (1969), s. 1350–1372.

¹⁹ T. Brzegowy, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Tarnów 1996, s. 34.

nym realiom właśnie tego wieku, a cele terytorialnych zdobyczy Jozuego okazują się niemal tożsame z celami króla Jozjasza. Wybór poszczególnych opowieści podyktowany był nie tylko faktem, że dotyczyły zdobycia konkretnych miast czy miejsc, lecz także – a może nawet przede wszystkim – tym, że stanowiły klasyczny przykład sukcesów odniesionych dzięki działaniom wywiadu oraz nakazom i pomocy Jahwe. Ta tendencja tłumaczy, dlaczego liczebnie słabszy zwycięża raz za razem potężniejszego przeciwnika, historia jest tu podporządkowana doktrynie teologicznej; realne czynniki wojenne (uzbrojenie, liczba żołnierzy itd.) są nieistotne. W rzeczywistości, jak wiemy, zajmowanie Kanaanu było procesem długotrwałym, a był to nie tylko podbój, lecz także pokojowa infiltracja, stopniowa instalacja pokoleń izraelskich na nowych terenach. Trzeba też uwzględnić fakt, że gdy niektóre pokolenia izraelskie przybywały do Kanaanu, zastały tam plemiona, które już wcześniej znajdowały się w tym kraju i były z nimi zaprzyjaźnione²⁰.

Ponieważ opisy poszczególnych kampanii wojennych Jozuego relacjonują podobny przebieg, w egzegezie mówi się o występowaniu w Biblii odrębnego gatunku literackiego w postaci „raportu szpiegowskiego”²¹, którego celem było zdobycie informacji o miejscu koncentracji wrogich wojsk, o ich sposobie walki, rozlokowaniu oddziałów i zamiarach. W Biblii łatwo zauważyć, że niemal każdy konflikt zbrojny był poprzedzony rozpoznaniem. Widać to nie tylko w opisach wypraw wojennych Jozuego, ale także w innych księgach biblijnych. Mojżesz wysłał szpiegów do Kanaanu, a gdy ocena okazała się dla Izraela niepomyślna, Izraelitów ogarnął strach (Lb 13,1; 21,32; Pwt 1,22-25). Inne teksty biblijne przynoszą wiadomości o tym, że trafne rozpoznanie umożliwiło zaskoczenie wrogów i przynosiło zwycięstwo (Sdz 7,10-11; 1 Sm 26,6-7), zaś błędne rozpoznanie przynosiło klęskę (Joz 7,3). W Lb 13,1 Mojżesz posyła dwunastu szpiegów z inicjatywy samego Jahwe: *Poślij ludzi, aby zbadali kraj Kanaan, który chce dać synom Izraela*. W tekście Pwt 1,22 ludzie proszą Mojżesza o wysłanie szpiegów: *Wyślijmy mężów przed sobą dla zbadania kraju i poznania drogi, którą mamy iść oraz miast, do których mamy wkroczyć*. Mojżesz posyłał szpiegów jeszcze trzykrotnie, częściowo w celach dyplomatycznych do króla Edomu (Lb 20,14), do króla Amorytów Sichona (Lb 21,21) oraz celem zbadania wsi Jazer (Lb 21,32). Plemię Dana posłało pięciu szpiegów, aby *przeszukiwali i badali ziemię [...], gdyż aż do tego dnia nie została mu wydzielona ziemia wśród pokoleń izraelskich* (Sdz 18,1-2). Najpełniejszy obraz tego rodzaju literackiego pojawia się w analizowanych przez nas tekstach

²⁰ Zob. J. Warzecha, *Początki Izraela*, Studia Theologica Varsoviensia 32 (1994), s. 155–159; R. Krawczyk, *Historyczne początki starożytnego Izraela*, Forum Teologiczne 3 (2002), s. 7–12.

²¹ R.M. Sheldon, *Szpiedzy...*, s. 63.

o Rachab. Jedną grupę reprezentuje tam król Jerycha, który zostaje zgładzony przez najeźdźców, podczas gdy grupa, którą reprezentuje Rachab, wita najeźdźców, a ci darują jej życie. Dla pokazania, w jaki sposób Izrael wkroczył do Kanaanu, autor biblijny posłużył się pewnym schematem polegającym na podzieleniu najazdu według trzech głównych kierunków ataku: na południe (Jerycho), do centrum Kanaanu (Aj) i na północ (Chasor). Wszystko to wskazuje na pewną idealizację, na pewien wzorzec ideologiczny służący przekonaniu, że Kanaan jest dziedzictwem należnym Izraelowi zdobytym drogą podboju. Literackim gatunkiem służącym do przekazania tego przekonania i do jego realizacji jest raport szpiegowski.

THE CONQUEST OF CANAAN IN THE LIGHT OF THE BOOK OF JOSHUA. HISTORY AND FAITH

(SUMMARY)

In the Bible, Joshua is presented as the “second” Moses. The biblical author presents the person and the work of Joshua using Moses as a model: Joshua is to finish the work of Moses, i.e. take possession of the Promised Land for Israel. The fulfillment of God’s order is described in the first part of the Book of Joshua (1:1-12:24): First, Joshua captures Jericho, followed by the other cities and areas of the Promised Land. This is the part of the Book of Joshua that the paper is concerned with. Descriptions of the taking of individual cities and areas of Canaan have the hallmarks of historic texts; they contain names, numbers, the course of military operations and their results. However, archaeological research do not confirm the instant conquest of Canaan by the Israelis in the 13th century, as described in biblical texts, and, thus, most researchers and exegetes reject a literal interpretation of biblical texts about the conquest of Canaan since they are of the opinion that these texts were written much later than the actual events they describe. How should this discrepancy between the biblical descriptions and the opinions of researchers based on the results of archaeological research and exegetic analyses be interpreted? To answer this question, the author of this paper first analyzes the major military campaigns led by Joshua (I), and then attempts to interpret them in the light of archaeological data (II).

DIE LANDNAHME KANAANS NACH DEM BUCH JOSUA. GESCHICHTE UND GLAUBE

(ZUSAMMENFASSUNG)

Josua wird in der Bibel als „zweiter Mose“ vorgestellt. Die Vorstellung des biblischen Autors richtet sich darauf, die Gestalt und das Werk Josua mit Mose als Vorbild darzustellen. Die Umsetzung des göttlichen Gebots zeigt der erste Teil des Buches Josua (1,1-12,24): von Jericho ausgehend erobert Josua für Israel Ortschaften und Territorien des Landes. Dieser Teil des Buches Josua ist das Thema des vorliegenden Artikels. Die Beschreibungen über die Eroberungen einzelner Städte und Regionen von Kanaan besitzen die Eigenschaften historischer Texte: Namen, Zahlen,

der Verlauf militärischer Operationen und deren Folgen werden detailliert beschrieben. Archäologische Forschungen bestätigen die Erzählungen der Bibel über die rasche Eroberung Kanaans durch die Israeliten im 13. Jahrhundert v. Chr. nicht. Die Mehrheit der Forscher und Exegeten lehnt eine wörtliche Auslegung von Bibeltexten zur Landnahme Kanaans ab da die biblischen Erzählungen deutlich nach den historischen Ereignissen entstanden sind. Wie lässt sich diese Diskrepanz zwischen den biblischen Beschreibungen und den wissenschaftlichen Ansichten interpretieren? Um diese Fragen zu beantworten, führt der Autor zunächst eine Analyse der wichtigsten militärischen Kampagnen von Josua durch (1.), und versucht anschließend, sie im Hinblick auf archäologische Daten zu interpretieren (2.).